

Gozdarsko načrtovanje z vidika lastnikov gozdov

Forest Planning from the Perspective of Forest Owners

Egon REBEC¹, Miha KOPRIVNIKAR²

Izvleček:

Rebec, E., Koprivnikar, M.: Gozdarsko načrtovanje z vidika lastnikov gozdov. Gozdarski vestnik, 73/2015, št. 4. V slovenščini in izvlečkom v angleščini, cit. lit... Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Prispevek ocenjuje gozdarsko načrtovanje z vidika lastnika gozda. Ugotavlja, da je treba gozdarsko načrtovanje poenostaviti in jasneje določiti komu je namenjeno in ga v tem pogledu posodobiti. Načrtovanje ukrepov mora v večji meri upoštevati ekonomske zakonitosti izkoriščanja gozda. V proces nastajanja in sprejemanja gozdarskih načrtov pa je treba zagotoviti aktivnejšo vlogo lastnikov gozdov.

Glavne besede: gozdarsko načrtovanje, lastnik gozda, ekonomika, posestni načrt, certifikacija gozdov PEFC

Abstract:

Rebec, E., Koprivnikar, M.: Forest Planning from the Perspective of Forest Owners. Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 73/2015, vol. 4. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. ... Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The article presents an estimation of forest planning from the perspective of forest owner. It states that forest planning must be simplified, a more clear determination or whom it is intended must be made and therein modernized. Planning of the actions must consider economic characteristics of forest exploitation to a larger extent. A more active role of forest owners must be ensured in the process of creating and adopting forest plans.

Key words: forest planning, forest owner, economy, forest property plan, PEFC forest certification

1 UVOD

V prispevku bomo poskušali spoznati gozdarsko načrtovanje v Sloveniji z vidika lastnikov gozdov ter predstaviti ugotovitve, ki smo jih zaznali predvsem pri izvajanju regijske certifikacije gozdov PEFC pri terenskih kontrolah naključno izbranih gozdnih posesti lastnikov gozdov, ki so vključeni v regijsko certifikacijo gozdov PEFC.

Slovenska shema za certifikacijo gozdov PEFC je tesno povezana s sistemom gozdarskega načrtovanja in med drugim v celoti upošteva slovensko zakonodajo na področju gospodarjenja z gozdovi, nacionalni gozdni program, sistem gozdnogospodarskega in gozdnogojitvenega načrtovanja ter način zbiranja in obdelave podatkov v gozdarstvu. Sistem gozdnogospodarskega načrtovanja in sistem zbiranja podatkov o gozdovih in gozdarstvu v Sloveniji je bil tudi eden glavnih argumentov, da je Slovenija priznana v certifikacijskem pogledu kot ena regija.

Kmetijska gozdarska zbornica Slovenije (KGZS) kot regijski predstavnik izvaja regijsko certifikacijo gozdov PEFC za regijo Slovenija. Pri izvajanju

regijske certifikacije mora KGZS med drugim v skladu z določili slovenske certifikacijske sheme PEFC vsako leto opraviti kontrolo trajnostnega gospodarjenja pri določenem številu gozdnih posesti, ki so vključene v regijsko certifikacijo gozdov PEFC. Pri kontroli se preverja ustreznost gospodarjenja z gozdovi v primerjavi z merili slovenske certifikacijske sheme PEFC za regijsko nivo, med drugim tudi izvajanje ukrepov, predvidenih v veljavnih gozdarskih načrtih.

2 IZVAJANJE REGIJSKE CERTIFIKACIJE GOZDOV PEFC

Lastnik gozda se lahko vključi v regijsko certifikacijo gozdov PEFC s podpisom izjave o vstopu v sistem regijske certifikacije gozdov PEFC. KGZS je začela s postopki regijske certifikacije že v letu 2007, ko je Svet PEFC potrdil slovensko certifikacijsko shemo PEFC. Prve terenske kontrole

¹ E. R., univ. dipl. inž. gozd., Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, egon.rebec@kgzs.si

² M. K., univ. dipl. inž. gozd., Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

trajnostnega gospodarjenja z gozdovi smo nato izvedli leta 2012. Doslej smo pregledali skupno 88 gozdnih posestev, velikosti od 0,1 ha do 400 ha, ali nekaj več kot 2.400 ha gozdnih površin. Gozdne posesti za kontrolo izberemo slučajnostno. Pri kontrolah postavljamo tudi vprašanja, ki zadevajo gozdnogospodarsko in gozdnogojitveno načrtovanje. Omenimo naj še, da so lastniki, ki so se prijavili v regijsko certifikacijo gozdov PEFC, zagotovo med bolj informiranimi in ozaveščenimi lastniki gozdov oziroma med tistimi, ki imajo resničen namen trajnostno gospodariti s svojimi gozdovi na podlagi gozdarskih načrtov.

3 KONTROLA USMERITEV ZA TRAJNOSTNO GOSPODARJENJE Z GOZDOVI, KI SO POVEZANE Z GOZDARSKIM NAČRTOVANJEM

Na podlagi vnaprej pripravljenega vprašalnika pri vsakem izbranem gozdnem posestniku v postopku terenske kontrole preverimo tudi, kako se upoštevajo usmeritve iz slovenske certifikacijske sheme PEFC, ki so povezane z gozdarskim načrtovanjem.

1. usmeritev:

Lastnik ohranja primerno gozdnatost

Skoraj 43 % lastnikov gozdov, prijavljenih v regijsko certifikacijo, ne ve, koliko gozdov imajo. V pristopni izjavi za gozdne parcele lastniki navajajo različni podatke, ki jih po navadi pridobijo iz evidenc Geodetske uprave RS (stare zemljiške kulture, dejanska raba zemljišč), iz poslovnih načrtov ali jih določijo sami (PISO, GERK). Velikokrat se lastniki obrnejo tudi na Zavod za gozdove Slovenije (Zavod), ki jim pa na podlagi gozdarskih načrtov navadno ne more posredovati podatkov o gozdnih površinah za konkretno gozdno posest. Zaradi zmede pri navajanju površine gozdov, kot posledice neuskkljenih evidenc o površini gozda, v našo evidenco certificiranih površin vnašamo podatke GURS o dejanski rabi zemljišč.

2. usmeritev:

Lastnik prepušča zaraščajoče površine na ranljivih tleh naravnemu razvoju

Doslej pri terenskih kontrolah še nihče ni imel podatkov o površini zaraščajočih se površin za

svojo gozdno posest, čeprav bi morali biti lastniki zemljišč v zaraščanju, ki se v kmetijske namene ne rabijo že vsaj deset let, pisno obveščeni, da bodo taka zemljišča, če bodo še naprej prepuščena zaraščanju, ob pripravi naslednjega načrta določena kot gozdna.

3. usmeritev:

Lastnik ne pase v gozdovih, če to ni predvideno v gozdnogojitvenem načrtu

V Sloveniji je na določenih območjih paša v gozdovih tradicija, ki jo gozdarji le stežka priznamo, zato je na terenu iz tega naslova precej konfliktov. Paša v gozdovih bi morala biti opredeljena v gozdnogojitvenih načrtih, kar pa smo redko zasledili, čeprav se v gozdovih pase ali imajo kmetje vsaj del gozda zagrajenega v okviru pašnika, kamor se lahko poleti živina umakne pred sončno pripeko.

4. usmeritev:

Lastnik sodeluje pri pripravi gozdnogojitvenih in gozdnogospodarskih načrtov

Vsi lastniki gozdov vedo, da načrte izdeluje Zavod, vendar jih večina ne ve, kako se imenujejo in kakšna je njihova vsebina. Na javnih obravnavah območnih gozdnogospodarskih načrtov je sodelovalo le 7 % lastnikov, na javnih obravnavah načrtov za gozdnogospodarske enote % lastnikov, pri izdelavi gozdnogojitvenih načrtih pa 25 % lastnikov, ki smo jih obiskali pri kontroli.

5. usmeritev:

Lastnik povečuje intenzivnost gospodarjenja z gozdovi v skladu z gozdarskimi načrti

Manj kot 22 % lastnikov ima podatke, koliko lahko skladno z načrti posekajo na svoji gozdni posesti. Iz načrtov namreč, razen v primerih, ko se gozdna posest prekriva z načrtovalnimi enotami, ne moremo določiti predvidenega morebitnega poseka za konkretno gozdno posest.

6. usmeritev:

Lastnik izvaja gozdnogojitvena in varstvena vlaganja za izboljšanje kakovosti in ekološke stabilnosti sestojev

Večina lastnikov gozdov sicer ve, katere gozdnogojitvene in varstvene ukrepe bi bilo treba

izvesti na njihovi gozdni posesti glede na njihovo predstavo končnega stanja sestoja, le redki pa so seznanjeni z gozdnogojitvenimi načrti za svojo posest oziroma kateri cilji in ukrepi so predvideni v gozdnogojitvenem načrtu.

7. usmeritev:

Lastnik sodeluje pri načrtovanju omrežja gozdnih prometnic ter gradnji in vzdrževanju

Skoraj vsi lastniki poznajo razmere za spravilo lesa s svoje gozdne posesti, le redki pa so seznanjeni s pogoji za izgradnjo in vzdrževanje gozdnih prometnic, določenimi v gozdarskih načrtih.

8. usmeritev:

Lastnik sodeluje s strokovnimi službami pri ohranjanju ekološko pomembnih, tipičnih, redkih ali občutljivih gozdnih biotopov, habitatnih tipov in vrst, zlasti v okviru omrežja posebnih ohranitvenih območij

Manj kot 20 % lastnikov ve, ali je njihova gozdna posest na območju Nature 2000. Še manj jih ve za tako imenovana ekološko pomembna območja ali na primer za redke biotope. Lastniki niso bili v nobenem primeru obveščeni o statusu svoje gozdne posesti glede naravovarstva.

9. usmeritev:

Lastnik skrbi za ohranitev in krepitev varovalne funkcije, predvsem za varovanje pred plazovi in poplavami ter drugimi vplivi vode

Lastniki večinoma niso seznanjeni z varovalno funkcijo v svojih gozdovih. Vsi lastniki tudi niso seznanjeni z varovalnimi gozdovi na svoji gozdni posesti, razglašeni z Uredbo o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom.

10. usmeritev:

Lastnik pri gospodarjenju z gozdovi ob infrastrukturnih objektih namenja posebno pozornost ohranitvi in krepitvi zaščitne vloge gozda

Nobeden od lastnikov ni bil seznanjen z zaščitno funkcijo svojih gozdov.

11. usmeritev:

Lastnik posebno pozornost namenja gozdovom s poudarjeno hidrološko funkcijo za preprečitev škodljivih vplivov na količino in kakovost vodnih virov

Lastniki gozdov sicer vedo za vodna zajetja in druge vodne vire na svoji gozdni posesti, niso pa seznanjeni s poudarjenostjo hidrološke funkcije in ukrepi za njeno ohranitev in krepitev, kot je na primer uporaba biološko razgradljivih olj za mazanje verig motornih žag.

4 UGOTOVITVE IN RAZPRAVA

Večina lastnikov gozdov ni seznanjena z gozdarskimi načrti, ki so narejeni za njihove gozdne posesti. Deloma so zagotovo sami krivi, ker ne sodelujejo pri njihovem nastajanju in sprejemanju, kot bi pričakovali. Res pa je, da navadno niti niso bili seznanjeni z njihovim nastajanjem. In tudi če so bili, se dogodkov glede gozdarskega načrtovanja velikokrat niso mogli udeležiti, ker se le-ti običajno dogajajo v rednem delovnem času Zavoda, takrat ko so v službi ali imajo druga neodložljiva opravila.

GOZDNOGOSPODARSKI NAČRTI

Nacionalni gozdni program in tudi območni gozdnogospodarski načrt zaradi strateškega značaja nista zanimiva za običajnega lastnika gozda. V gozdnogospodarskem načrtu za gozdnogospodarsko enoto (GGN) pa so že vsebine, ki so zanimive tudi za konkretnega lastnika gozdov in odločilno vplivajo na gospodarjenje s konkretno gozdno posestjo. Na primer:

- prikaz funkcij gozdov,
- prikaz površine gozdov,
- prikaz zaraščajočih se površin, ki bodo z naslednjem načrtom določene za gozd,
- stanje gozdov po odsekih – še posebno, če se meje posesti ujemajo z mejami ureditvenih enot (*površina gozdov po lastništvu, opis rastišča, tri prevladujoče združbe, opis prevladujočih sestojev, lesna zaloga, drevesna sestava, delež razvojnih faz, površina in drevesna sestava podmladka, funkcije gozdov, tarife po drevesnih vrstah, način spravila, spravilna razdalja*),

- opisi sestojev (*površina, lesna zaloga, delež drevesnih vrst, razvojna faza, delež in drevesna sestava podmladka, sklep, zasnova, negovanost*),
- določitev ciljev, usmeritev in ukrepov (*možni posek po odsekih, potrebna gojitvena in varstvena dela po odsekih, tehnologija pridobivanja lesa, odpiranje gozdov s prometnicami, gospodarjenje s semenski objekti, varovalnimi gozdovi, gozdovi s posebnim pomenom območji Natura 2000 itn.*)

Nekatere vsebine GGN so objavljene v pregledovalniku na spletni strani Zavoda <http://prostor.zgs.gov.si/pregledovalnik/>, ki pa je med lastniki in, presenetljivo, tudi med delavci Zavoda dokaj neznan. Žal je večina podatkov za odseke in sestoje šifriranih, zato so za običajnega lastnika gozdov nerazumljivi. Predvsem za pridobitev informacije, če je določena parcela gozdna, lastniki in tudi delavci Zavoda pogosteje uporabijo aplikacijo GERK Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije <http://rkg.gov.si/GERK/WebView>, kjer so objavljeni tudi nekateri podatki o sestojih (odsek, površina, razvojna faza, delež igl/list). Za spremljanje izvajanja GGN Zavod vnaša vse podatke o izdanih odločbah, poseku in opravljenih gozdnogojitvenih in varstvenih delih v aplikaciji xGj (gojitvena in varstvena dela) in xTi (posek). Vodenje evidenc na tak način je zelo uporabno tudi za lastnike gozdov, saj je omogočen izpis izdanih odločb in realiziranih del za posamezne lastnike gozdov.

GGN so lastnikom po navadi dostopni na sedežih krajevnih enot Zavoda, na spletnih straneh Zavoda pa so dostopni le besedilni deli načrtov. Na nekaterih (redkih) krajevnih enotah Zavoda, predvsem kjer gozdna posest obsega cele odseke, dobijo lastniki od Zavoda ob začetku veljavnosti GGN izpisek o načrtovanem poseku za čas veljavnosti GGN.

GOZDNOGOJITVENI NAČRTI

Lastnikom gozdov so bližje gozdnogojitveni načrti (GGojN), ki so dejansko operativni načrti, še posebno v primeru oddelčnega gospodarjenja z gozdom. GGojN se namreč praviloma izdelujejo za oddelke. V GGojN so vsebine, ki so uporabne tudi za lastnike in neposredno vplivajo na gospo-

darjenje z gozdovi, saj so strokovna podlaga za izdajo upravnih odločb. Lastnik lahko iz teh načrtov razbere stanje (*površina, lesna zaloga na hektar, drevesna sestava, razvojna faza, sklep, kakovost, poškodovanost*), kratkoročne gozdnogojitvene cilje (*razvojna faza, drevesna sestava, kakovost*) ter ukrepe (*morebitni posek, potrebna gozdnogojitvena in varstvena dela*) po negovalnih enotah. Negovalna enota je najnižja načrtovalna enota. V posebnem delu je treba določiti smernice za ohranjanje in krepitev ekoloških in socialnih funkcij, območja, kjer posamična izbira dreves za posek ni obvezna (panjevske sečnje), območja, kjer je dovoljena paša ter pogoji zanjo, v tehnološkem delu pa še načini in pogoji pridobivanja lesa ter pogoji za izgradnjo vlak za spravilo lesa.

Zavod bi moral na predstavitev osnutka GGojN pisno povabiti lastnike gozdov, ki jih načrt zadeva, kar se izvaja le v redkih revirjih. Nekaj revirnih gozdarjev še objavlja vabila na predstavitve na spletni strani Zavoda, večina GGojN pa je izdelana brez vabljenja lastnikov gozdov na predstavitve oziroma brez njihovega sodelovanja. Tako se lahko vprašamo, kako naj lastniki nato opravijo načrtovana dela v svojih gozdovih, če z njimi niso niti seznanjeni. Veliko GGojN je tudi oblikovno neprimernih za lastnike gozdov, saj so vsebine v njih velikokrat v šifrah, karte pa brez parcelnih mej ali parcelnih števil.

Lastniki gozdov lahko pogledajo v GGojN pri revirnih gozdarjih, ki pripravijo večino GGojN. Ob plačilu materialnih stroškov za izdelavo lahko za svoj gozd dobijo izvleček iz GGojN, kar pa je zelo redka praksa.

POSESTNI NAČRT

Posestni načrt je dokaj nov pojem v slovenskem gozdarstvu, vendar si vsak lastnik vsaj približno predstavlja, kaj naj bi to bilo. Najpomembnejša naloga posestnega načrta je, da se lastnik seznanj s svojo gozdno posestjo, stanjem gozda in načrtovanimi ukrepi, s katerimi se bo približal postavljenim ciljem. Čeprav velika večina lastnikov gozdov še ne vidi neposredne koristi posestnega načrta, menimo, da bi bila za vsakega lastnika nujna vsaj informacija, koliko lahko na leto ali v desetletju poseka na svoji gozdni posesti oziroma kolikšen

dohodek lahko pridobi iz svojega gozda. Lastnik bi se s posestnim načrtom zagotovo bolje seznanil s svojo gozdno posestjo in mogoče odločil narediti tudi kakšno gojitveno delo več.

Pri letnih kontrolah trajnostnega gospodarjenja z gozdovi lastnike gozdov vedno vprašamo tudi, če imajo posestni načrt za svojo gozdno posest. Na to vprašanje sta pozitivno odgovorila le dva lastnika ali le nekaj več kot 2 % lastnikov.

Tematika posestnih načrtov ali načrtov za gozdno posest se je že znašla v učnem procesu gozdarske fakultete, njihova sestava je tudi na seznamu plačljivih storitev ZGS za lastnike gozdov, na ministrstvu, pristojnem za gozdarstvo, pa o tem še ni bilo resne razprave. Povedano drugače: v našem sistemu gozdarskega načrtovanja ne poznamo termina posestni načrt. Vendar pri kontrolah priporočamo izdelavo posestnega načrta vsaj večjim gozdnim posestnikom.

PRIČAKOVANJA LASTNIKOV GOZDOV GLEDE GOZDARSKEGA NAČRTOVANJA

Lastnik pričakuje, da lahko iz gozdarskih načrtov pridobi vsaj temeljne podatke o gozdni posesti, kot so recimo: površina gozda, lesna zaloga, letni prirastek, drevesna sestava, delež razvojnih faz, poudarjenost funkcij, morebitni posek, posebni režimi gospodarjenja, odprtost gozdov ipd. Čeprav imamo v primerjavi z drugimi državami bogat sistem gozdarskega načrtovanja, pa lastnikova pričakovanja lahko izpolnimo le v redkih primerih, ko gozdna posest obsega cele odseke.

V svojem gozdu hoče lastnik doseči sebi lastne cilje in zadovoljevati svoje potrebe, zato je velikokrat presenečen, ko ugotovi, da je pri tem omejen ali celo onemogočen, često tudi zaradi ne dovolj premišljenih načrtovanih ukrepov v gozdarskih načrtih. Krivdo lahko deloma pripišemo tudi samim lastnikom zaradi nepoznavanja sistema gozdarskega načrtovanja in nesodelovanja pri nastajanju gozdarskih načrtov. Na podlagi stikov z lastniki gozdov ugotovljamo, da se stanje glede sodelovanja lastnikov gozdov pri nastajanju gozdarskih načrtov malenkostno izboljšuje, še vedno pa se v gozdarskih načrtih premalo upošteva dejanske potrebe in želje lastnikov gozdov. Zdi se, da so gozdarski

načrti bolj usmerjeni v določanje omejitev pri gospodarjenju z gozdovi zaradi njihove splošno koristne vloge (ekološke in socialne funkcije), pri čemer se z načrti velikokrat omeji tudi lastninsko pravico. Za omejitve pa po navadi ni predvidene odškodninske odgovornosti.

Lastniki gozdov si želijo lažji dostop do vsebin gozdarskih načrtov za svojo gozdno posest. Pričakujejo, da bo čim več vsebin gozdarskih načrtov dostopnih na spletnih straneh. Za lastnike gozdov je zelo pomembno tudi razpoložljivo kartno gradivo s potrebnimi vsebinami, ki so pomembne za gospodarjenje z njihovo gozdno posestjo (*gozdna površina, parcelne meje, meje ureditvenih enot, poudarjenost funkcij, razvojne faze, gozdne prometnice, načrtovani ukrepi ipd.*).

5 SKLEPNE MISLI

Postavlja se vprašanje, komu je gozdnogospodarsko in gozdnogojitveno načrtovanje sploh namenjeno: samo Zavodu kot upravnemu organu, drugim javnim inštitucijam ali tudi lastnikom gozdov.

Gozdarsko načrtovanje bi morali poenostaviti in mu jasneje določiti, čemu in komu je namenjeno in ga v tem posodobiti. Lastnik bi zagotovo odgovorneje gospodaril s svojim gozdom, če bi vedel vsaj za možni donos iz svojega gozda in katera dela so nujno potrebna za dosego pričakovanega donosa. Pri načrtovanju ukrepov bi morali v večji meri upoštevati ekonomske zakonitosti izkoriščanja gozda. V procesu nastajanja in sprejemanja gozdarskih načrtov pa je treba zagotoviti aktivnejšo vlogo lastnikov gozdov.

Čas je, da bi razmislili tudi o umestitvi posestnih načrtov v sistem gozdarskega načrtovanja, ki bi zajeli – razen gozdnogojitvenih, varstvenih in tehnoloških ukrepov – tudi izračune trajne ekonomske uspešnosti gospodarjenja z gozdno posestjo in tako dosegli boljše prilagajanje načrtovanja intenzivnosti gospodarjenja ter interesom lastnika.

In ne nazadnje bi bilo v prihodnje treba večjo pozornost nameniti tudi izobraževanju in seznanjanju lastnikov gozdov s področjem gozdarskega načrtovanja.

Z našimi predlogi hočemo spodbuditi proaktiven pristop pristojnih služb do lastnikov gozdov za boljšo izvedbo načrtovanega poseka in drugih načrtovanih ukrepov v zasebnih gozdovih. Predlagane spremembe gozdarskega načrtovanja sovpadajo z zahtevami za odgovornejšo vlogo lastnika pri gospodarjenju z gozdovi in odpiranju novih delovnih mestih v gozdarskem in lesnem sektorju, kar je tudi širši javni interes.

BISTVO GOZDARSKEGA NAČRTOVANJA JE USMERJANJE GOSPODARJENJA Z GOZDOVI, Z GOZDOVI PA GOSPODARIJO LASTNIKI GOZDOV.

6 VIRI

KGZS, 2012-2014. Poročila o izvajanju regijske certifikacije gozdov PEFC. Ljubljana, KGZS (3 poročila), Interno gradivo.

Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih. 1998. Ur. L. RS, št. 5/1998, Ur. l. RS, št. 70/06, 12/08, 91/10.

Zakon o gozdovih z dopolnitvami. 1993. Ur. l. RS, št. 30/1993, Ur. l. RS, št. 13/1998, Odl. US: U-I-53/95, 24/1999 Skl. US: U-I-51/95, 56/1999-ZON (31/2000 popr.), 67/2002, 110/2002-ZGO-1, 112/2006 Odl. US: U-I-40/06-10, 115/2006, 110/2007, 61/2010 Odl. US: U-I-77/08-14, 106/2010, 63/13, 101/13-ZDavNepr, 17/14.

Zavod za certifikacijo gozdov, 2014. Slovenska shema za certifikacijo gozdov PEFC. Ljubljana, 2014.